

1.01 izvirni znanstveni članek

UDK 06(497.4 Celje):"1929/1941"
prejeto: 7. 4. 2004

Anka Vidovič-Miklavčič

dr. zgodovinskih znanosti, znanstvena svetnica v pokoju, Brilejeva 16, SI-1000 Ljubljana

Društva in organizacije v meščanskem taboru v celjskem okraju 1929–1941

IZVLEČEK

V prispevku je obravnavana strankarsko-politična, kmečkostanovska, kulturno-prosvetna, strokovno-sindikalna in telesnovzgojna organiziranost v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v celjskem okraju v obdobju 1929–1941. Poleg kratkega orisa njihovih programov in dejavnosti smo posebno pozornost posvetili vsebini pomembnih sej, sestankov in občnih zborov na ravni škofij ali banovine, ki so se po že ustaljeni tradiciji kar pogosto odvijali tudi v Celju.

KLJUČNE BESEDE

okraj Celje, politične stranke, kmečkostanovske organizacije, kulturno-prosvetne organizacije, sindikalne organizacije, telesnovzgojne organizacije, Katoliška akcija

SUMMARY

CIVIC SOCIETIES AND ORGANISATIONS IN THE CELJE DISTRICT IN THE PERIOD 1929-1941

The contribution deals with party-political, peasant-class, cultural-educational, technical-syndicalist and physical-educational organisation in the liberal-unitarist and Catholic circle in the district of Celje in the period 1929-1941. Besides giving brief outline of their programmes and activities, special attention was laid on the content of important sessions, meetings and general meetings on the level of dioceses or the bannat that by tradition frequently took place in Celje.

KEY WORDS

District of Celje, political parties, peasant class organisations, cultural-educational organisations, syndicalist organisations, physical-educational organisations, Catholic action

Uvodne besede

V osrčju Dravske banovine, z dobrimi prometnimi zvezami, je okraj Celje leta 1937 obsegal z mestno občino Celje 22 občin,¹ leta 1939 pa 23 občin in je imel po ljudskem štetju iz leta 1931 67.379 prebivalcev, od tega jih je 17.154 živelo v mestni občini. Leta 1939 je meril okraj 610,67 km², mesto Celje pa 39,34 km².² Okraj je sodil med večje v banovini. V njem je prevladovalo kmečko prebivalstvo, ki ga je bilo nekaj nad 60%,³ kmečke občine pa so prevladovale v jugovzhodnem predelu okraja.⁴ V Celju in še nekaterih krajih je bila dokaj razvita industrija, trgovina in obrt.

Uvedba šestojanuarske diktature kralja Aleksandra leta 1929 je prinesla vrsto zakonov, ki so pospešili krepitev centralizma in nacionalne unifikacije. Obenem so velika gospodarska kriza in njene posledice v svetu in tudi pri nas spreminjale ali na novo določale koncepte sociološke miselnosti tako v liberalno-unitarnem kot v katoliškem taboru in s tem idejnopolične programe. Ti so vnašali vrsto novosti v organiziranost na politično-strankarskem, kulturno-prosvetnem, kmečko-stanovskem, telesnovzgojnem in posebej na mladinskem področju. Nekatere organizacije in društva so bili zlasti v prvi polovici tridesetih let oblastno razpuščeni, slednje velja zlasti za katoliški tabor. V drugi polovici tridesetih let pa so se prav v tem taboru obnavljale ali na novo ustanovile številne organizacije in društva, s čimer se je društveno življenje precej razmahnilo. Liberalno-unitarni tabor, ki je bil v vladavini JRZ v opoziciji, je bil v tem času v defenzivi. Naj še omenimo, da je bila 3. oktobra 1929 ustanovljena Dravska banovina versko in narodnostno dokaj enovita.

Politično zatišje po razpustu strank januarja 1929 je razgibal predvsem zakon o Sokolu Kraljevine Jugoslavije z dne 5. decembra istega leta, ki je močno prizadel katoliški tabor tudi v celjskem okraju. Nasprotno pa je sokolska župa v Celju, ki je zajemala sokolska društva še v okrajih Gornji Grad in Laško, zelo hitro pristopila k novi organiziranosti, ki ga je narekoval državni Sokol. Na seji celjske sokolske župe 12. decembra 1929 so se starešinstvo župe in zastopniki društev "enodušno" izrekli za vstop v *Sokol Kraljevine Jugoslavije*. Poudarili so, da bodo delali v smislu sokolskih načel in "neminljive Tyrševe sokolske ideje".⁵ Dne 31. decembra istega leta so imenovali novo upravo celjske sokolske župe in nove krajevne društvene

uprave. V okraju so tedaj delovala sokolska društva v Celju, Braslovčah, Petrovčah, Polzeli, Št. Juriju pri Celju (tudi ob južni železnici; danes Šentjur pri Celju), Vojniku, na Vranskem in v Žalcu. Starešina celjske sokolske župe je še nadalje ostal Josip (Jože) Smertnik, ravnatelj Celjske posojilnice, podstarešina Ferdo Poljšak, rudniški tajnik v Zagorju, načelnik Lojze Jerin, tajnik Celjske posojilnice, načelnica Almira Gruden, uradnica Celjske posojilnice, prosvetar dr. Ervin Mejak, odvetniški kandidat v Celju, tajnik Fran Čepin, uradnik Celjske posojilnice, blagajnik Bernard Vltavski, tajnik občine Celje-okolica.⁶

Kot v drugih sokolskih župah so se tudi v celjski pripravljali na I. vsesokolski zlet SKJ, ki je potekal od 28. do 30. junija 1930 v Beogradu. Pred državnim zletom je celjska sokolska župa 15. junija v Celju priredila župni zlet, ki naj bi pomenil "poskusno mobilizacijo" za veliki nastop v Beogradu.⁷ Zlet je bila hkrati proslava 20-letnice celjske župe in 40-letnice celjskega Sokola. Kot je poročala Nova doba, je zlet uspel "nad vsem pričakovanjem" ter se razvil "v mogočno manifestacijo".⁸ V februarju 1930 je potekal Sokolski prosvetni tabor celjske župe, ki ga je sklical in vodil dr. Ervin Mejak. Udeležili so se ga društveni prosvetarji, pretežno je to dolžnost v krajevnih društvih udeleževalo krajevno učiteljstvo. V sprejetem programu o prosvetnem delu so med drugim načrtovali spominsko slovesnost ob obletnici koroškega plebiscita (10. oktobra) in Rapalske pogodbe (12. novembra).⁹ Ob 80-letnici češkoslovaškega predsednika T. G. Masaryka so tako npr. v Celju,¹⁰ Braslovčah¹¹ in Št. Juriju pri Celju¹² proslavili jubilej s predavanjem o njegovem življenju in delu. Tudi celjski Sokol je imel prijateljske zveze s češkoslovaškimi Sokoli. Konec junija 1932 je gostil večjo skupino Sokolov in Sokolic iz češkoslovaške republike, navdušena množica skupaj s celjskim sokolskim vodstvom jih je prijazno sprejela in pozdravila že na železniški postaji.¹³ V tem času so se telovadne vrste ponekod okrepile; v Št. Juriju pri Celju se je npr. vključilo kar 30 kmečkih fantov.¹⁴ V preglednem poročilu o delovanju obsežne celjske župe v letu 1933 so še posebej poudarili, da je njeno srce staro celjsko društvo, ki je tudi "eno najjačih sokolskih društev v Sloveniji".¹⁵ Ne gre tudi prezreti, da so prav sokolska društva kot tudi prosvetni odseki krajevnih organizacij tedaj že

¹ *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 87–117.

² *Splošni pregled Dravske banovine*, str. 4–5.

³ *Gospodarska struktura Slovenije v luči poklicne statistike in delavskega zavarovanja*, str. 9.

⁴ Prav tam, str. 10–15.

⁵ *Nova doba*, 13. 12. 1929, št. 99; *Nova doba*, 31. 1. 1930, št. 9.

⁶ *Nova doba*, 3. 2. 1930, št. 10.

⁷ *Nova doba*, 13. 6. 1930, št. 47.

⁸ *Nova doba*, 16. 6. 1930, št. 48.

⁹ *Nova doba*, 17. 3. 1930, št. 22.

¹⁰ *Nova doba*, 10. 3. 1930, št. 20.

¹¹ *Nova doba*, 7. 3. 1930, št. 19 (napoved).

¹² *Nova doba*, 7. 4. 1930, št. 28.

¹³ *Jutro*, 4. 7. 1932, št. 153.

¹⁴ *Nova doba*, 7. 4. 1930, št. 28.

¹⁵ *Jutro*, 5. 11. 1933, št. 259.

Pogled na Celje z Anskega vrha (Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)

Jugoslovanske nacionalne stranke (JNS) in nekaj drugih društev bila med številnimi članicami krovne Zveze kulturnih društev.¹⁶ Sokolska društva v obravnavanem okraju so živahno delovala, kar so poročali tudi na naslednjih občnih zborih.¹⁷ Poleg telesnovzgojnega dela so posvečali pozornost državljski vzgoji in se zavzemali za uveljavljanje "solidarističnega socialnega in gospodarskega programa" JNS.

Podpora liberalno-unitarnega tabora nacionalnemu solidarizmu

Narodnoobrambno društvo *Družba Sv. Cirila in Metoda* je imelo v Celju moško in žensko podružnico. Poleg svojega poslanstva so vsako leto 5. julija slovesno obeležili praznik Sv. Cirila in Metoda s kulturnimi prireditvami in kresovanjem, pri čemer ni manjkalo "pokanje topičev" bengalskega ognja in raket.¹⁸

Po razpustitvi političnih strank se je v Beogradu kmalu snovala nova vsedržavna politična stranka Jugoslovanska radikalna kmečka demokracija (JRKD). Banovinsko vodstvo JRKD, ustanovljeno maja 1932, je sodelovalo pri ustanavljanju organizacij JRKD, ki so se kaj hitro širile v posameznih okrajih. V nedeljo 1. maja 1932 so v Celjskem domu ustanovili sprva začasni okrajni odbor za Celje-Vransko pod predsedstvom dr. Ernesta Ka-

lana. Po pisanju Domovine so se zbora udeležili predstavniki vseh občin. Narodni poslanec Ivan Prekoršek, ki je zmagal na skupščinskih volitvah 8. novembra 1931 na edini vsedržavni Živkovičevi listi,¹⁹ je poročal o programu in organizacijskih vprašanjih nove stranke, čemur je sledila živahna razprava. Med drugim so sklenili izločitev krajevne organizacije JRKD v Št. Rupertu nad Laškim (danes Bréze), ker se zemljepisno bolj nagiba v laški okraj. Obenem so poleg okrajne ustanovili še okrožno organizacijo JRKD s sedežem v Celju. Tej so bili dodeljeni okraji Celje-Vransko, Gornji grad in Laško. Na zboru so izvolili tudi okrajni odbor JRKD, predsednik je postal dr. Ernest Kalan, odvetnik iz Celja, podpredsedniki pa so bili: prvi Rudolf Lorber, župan v Žalcu, drugi Josip Čretnik, župan v Št. Juriju pri Celju in tretji mag. farmacije Andro Posavec, lekarnar v Celju. Tajnika sta postala Fran Mravljak, profesor v Celju, in Ivan Vranjek, šef transportne službe državnih železnic v Celju. Odborniki so bili Ivan Prekoršek, banovinski svetnik Franc Pikl in drugi, med njimi je bilo največ županov in hkrati posestnikov, pa tudi veleposestnik, gostilničar, trgovec, industrialec, upravitelj zdravilišča Dobrna, šolski upravitelj, upravnik javne hiralnice – vsi ti so zastopali občine obravnavanega okraja.²⁰ Kmalu zatem je potekal zbor JRKD v Gaberju, ki ga je vodil Prekoršek.²¹

¹⁶ *Jutro, ponedeljsko*, 6. 11. 1933, št. 45, Praznik naše narodne prosvete.

¹⁷ *Jutro*, 19. 1. 1932, št. 15; *Jutro*, 2. 2. 1932, št. 27 (poročilo za Žalec); *Nova doba*, 18. 1. 1935, št. 3.

¹⁸ *Jutro*, 6. 7. 1932, št. 155.

¹⁹ O volitvah v okraju glej: Perovšek, Celje in politične razmere v jugoslovanski državi, str. 6–42.

²⁰ *Domovina*, 5. 5. 1932, št. 19; *Jutro*, 3. 5. 1932, št. 102.

²¹ *Domovina*, 26. 5. 1932, št. 22.

Ivan Prekoršek

(Fototeka Narodne in univerzitetne knjižnice)

Sestankom JRKD v letu 1932 je sledilo pomembno zborovanje okrajne organizacije JNS sredi septembra 1933 v Celju. Udeležili so se ga zastopniki vseh občinskih organizacij JNS pa tudi tamkajšnji župani. Na zborovanju je imel glavni referat dr. Albert Kramer, tedaj minister brez portfelja (brez listnice), ki se je sicer večkrat sestal s celjskimi strankarskimi veljaki, še posebej v prijateljskem krogu. Poročal je o političnem in gospodarskem položaju v državi z vidika smernic, sprejetih na kongresu JNS julija 1933 v Beogradu. Posebej je poudaril nujnost komasacije (združevanja) občin v Dravski banovini.²²

Hodjerova Jugoslovanska narodna stranka, ki je bila formalno priznana 14. februarja 1934 in se je kot "opozicijska stranka" zavzemala za pospešeno unifikacijo države, je imela na celjskem območju le malo privrženecv.²³ Strankini simpatizerji so imeli shod 22. julija 1934 v Št. Juriju pri Celju,²⁴ kjer je

poleg narodnega poslanca dr. Milana Metikoša govoril tudi predsednik akcijskega odbora za Slovenijo dr. Ivo Potokar. Sledil je shod 2. septembra istega leta na Vranskem; govoril je dr. Fran Vidic, član akcijskega odbora stranke za Slovenijo. Poročevalec je zapisal, da so udeleženci v polni dvorani navdušujoče odobravalji vsebino govora in obljubljali takojšnjo ustanovitev krajevne organizacije.²⁵ Celjski privrženeci pa so šele v začetku julija 1936 "ob zadovoljivem številu članov in somišljenikov" ustanovili krajevno strankino organizacijo in izvolili "agilni odbor".²⁶ Vendar o delovanju ni zanesljivih poročil.

V nasprotju s tem je imelo na celjskem območju kar precejšen odmev množično gibanje *Združenje borcev Jugoslavije (Boj)*. Ustanovni občni zbor banovinskega odbora za Dravsko banovino je potekal 28. januarja 1934 v Ljubljani, izdajali pa so glasilo *Prelom* (1934–1935). Kot vsenarodno in nadstrankarsko gibanje je združevalo vojne invalide, Maistrove borce, vojne prostovoljce, rezervne oficirje in četnike. Bojevnikiškemu gibanju je uspelo povezovati tako privrženecv iz katoliškega kot iz liberalnega tabora. Sicer zvesti privrženeci kralja Aleksandra in šestojanuarske deklaracije so zavračali strankarske strasti in medsebojno sovraštvo, razdvojenost, razredni boj pa tudi skrajno kapitalistične gospodarske nazore ter se zavzemali za sanacijo morale, uvajanje načrtnega gospodarstva in družbene reforme.²⁷

Številni privrženeci bojevnikiškega gibanja so 4. marca 1934 ustanovili v celjskem Narodnem domu krajevno organizacijo Celje. Na ustanovnem občnem zboru, ki je potekal "v znamenju enotne bo-

Narodni dom v Celju

(Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)

²² *Domovina*, 21. 9. 1933, št. 38, Sresko zborovanje JNS v Celju.

²³ Več o stranki: Vidovič-Miklavčič, *Jugoslovanska narodna stranka v Dravski banovini*, str. 24–31.

²⁴ *Edinost*, 28. 7. 1934, št. 22, str. 3. Od 29. 12. 1934 do 10. 3. 1936 ni izhajala.

²⁵ *Edinost*, 8. 9. 1934, št. 28, str. 2.

²⁶ *Edinost*, 12. 8. 1936, št. 6, str. 4, Iz Celja.

²⁷ *Prelom*, 22. 3. 1934, št. 10.

jevniske misli" so govorili Satler iz Štor, Lakner iz Maribora, Šribar, Roš in Friz ter Boris Bavdek za "borbeno mladino". Franjo Škrbec iz Ljubljane je v navdušujočem govoru orisal program in načela Boja. O ciljih Boja je govoril tudi Vladislav Fabjančič, član vodstva Boja iz Ljubljane. Za predsednika celjske organizacije so izvolili že omenjenega Satlerja. Poročevalec v Prelomu je zaključil z ugotovitvijo, da bo "Celje močno središče bojevniskega gibanja" in da bo kmalu "zopet tako slovensko in jugoslovansko, kakor zahteva naša narodna čast".²⁸

Bojevniki celjskega okraja so za 10. maj istega leta pripravljali javni shod v Celju. Toda privrženci JNS, zlasti iz vrst občinskih svetnikov mestne občine Celje, ki ji je županoval dr. Alojzij Goričan, so shod z ostro gonjo proti gibanju močno ovirali. Med drugim so ljudem prepovedali udeležbo in izobešanje državnih zastav. Toda, kot je zapisal Prelom, je ljudstvo "začutilo, da v Celju lahko spregovori svojo besedo" in 10. maja se je zbrala ogromna množica ljudi, največ okoliških kmetov. Pred govorniškimi odrom ob Narodnem domu na Dečkovem trgu so se v vrsto postrojili bojevniki iz Celja in zlasti številni iz Trbovelj. Na shodu, ki je trajal od enajstih do enih, so govorili člani ljubljanskega vodstva, predsednik Boja Avgust Kuster, Malinar iz Zagreba, rojak Savinjec Alfonz Lorger in pa "priljubljeni in agilni Celjan" Fedor Gradišnik, ki je "žel za svoja kremenita izvajanja splošno odobravanje ljudstva". Zlasti pa je s svojim govorom navdušil ljubljanski industrialec Stane Vidmar. Orisal je vzroke gospodarske krize, nujno potrebo po sanaciji gospodarstva in morale ter nujnost edinosti in složnega nastopanja bojevniskega gibanja. Poročevalec v Prelomu je zapisal, da so se slišali med govorom medklici "Živijo naš Stane" in da je triurno zborovanje potekalo "v znamenju vere v sveto stvar, discipline in enodušnosti".²⁹ Celjski zbor je imel precejšen odmev, oglasil se je tudi časopis nemške narodne manjšine v Dravski banovini Deutsche Zeitung, ki ga je ocenil dokaj pozitivno, medtem ko je celjska Nova doba prinesla pikre pripombe. Med njimi tudi to, da je bojevniško gibanje ponovitev punktaške miselnosti in da nastopa klerikalizem "druge garniture".³⁰

Celjskemu zboru je sledil prav tako množični zbor v Žalcu, ki je potekal 3. junija istega leta.³¹ Tabora so se udeležili tudi člani Osrednjega izvršnega odbora iz Ljubljane, ki jih je v Žalcu pozdravil predsednik žalskega Boja Vinko Vabič. Množici so govorili Rudolf Orel, upokojen major iz Celja, lekarnar Fedor Gradišnik, ki je "z vso govor-

*Dr. Alojzij Goričan
(Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)*

niško umetnostjo, ki je njemu lastna", kot je zapisal Prelom, ob odobravanju množice obračunal z nasprotniki Boja. Lorger se je dotaknil škodljivosti obstoječih strankarskih strasti in narodne razcepljenosti. Obsodil je vsiljeno demagoško borbo za osebne koristi raznih "političnih magnatov". Govoril je tudi o odnosu do Sokola in obsodil tiste, ki so "predvsem zagrizeni strankarji" in ne upoštevajo, da je Združenje borcev Jugoslavije – Boj nadstrankarsko gibanje. Lorger je navedel primer pravilnega razumevanja Boja – v nekem trgu Savinjske doline sta si načelnik Sokola in bivši načelnik Orla segla v roke in "složno prijela prapor Združenja borcev Jugoslavije". Le v tem znamenju, je poudaril Lorger, "bomo zmagali nad svojimi bratomornimi razprtijami".³² Na taboru je o perečih gospodarskih vprašanjih govoril tudi "burno pozdravljen" Stane Vidmar.

Na zboru delegatov banovinskega odbora Boja 8. decembra 1934 v Ljubljani je bil kot zastopnik okraja Celje prisoten Josip Jelovšek, posestnik in trgovec iz Petrovc.³³

V letu 1934 so ustanovili krajevne organizacije Boja 2. decembra še v Št. Juriju pri Celju (trg) in

²⁸ Prelom, 8. 3. 1934, št. 8.

²⁹ Prelom, 17. 5. 1934, št. 18.

³⁰ Prelom, 24. 5. 1934, št. 19.

³¹ Prelom, 7. 6. 1934, št. 21.

³² Prelom, 7. 6. 1934, št. 21.

³³ Prelom, 20. 12. 1934, št. 49.

Zborovanje bojnikov na Dečkovem trgu 10. 5. 1934 (Fototeka Narodne in univerzitetne knjižnice)

Celje okolica,³⁴ 25. novembra v Škofji vasi,³⁵ decembra 1934 tudi v Dramljah.³⁶ 27. januarja 1935 so jo ustanovili v Braslovčah,³⁷ 10. februarja v Ponikvah (občina Velika Pirešica), 17. februarja v Sv. Pavlu pri Preboldu³⁸ (danes Prebold) in v Sv. Petru v Savinjski dolini (danes Šempeter v Savinjski dolini),³⁹ 24. februarja v Gotovljah in 30. februarja v Gaberju pri Celju.⁴⁰ Poleg teh so delovali še odbori v Petrovčah,⁴¹ Polzeli⁴² in Žalcu.⁴³ Občni zbori pomladi 1935 so ponekod potekali v znamenju obrambe pred prevlado privrženecv JNS ali razpuščene SLS. Zanimiv je dopis iz Petrovč, v katerem se zahvaljujejo Stanetu Vidmarju, da je zavrnil "obrekovanja s strani jutrovcev", ki so nameravali s svojo strankarsko zagrizenostjo mimo pravil Boja "škodovati našemu zdravemu nadstrankarskemu pokretu". Prav tako so obsodili "peršuhovce" (privrženecv Ivana Peršuha, SLS) in vse tiste politike, ki so "brez pravega prepričanja stopili v naš Boj". Bojevniki iz Petrovč so zahtevali, naj osrednji izvršni odbor "z metlo pomete vse peršuhovce", ki hočejo v naše vrste zanesti neza-

upanje in razdor.⁴⁴ Ivana Peršuha so iz istih razlogov v krajevni organizaciji Boj pri Sv. Petru v Ljubljani predlagali za izključitev.⁴⁵ Lokalni strankini veljaki JNS so ovirali ustanovitev šentjurske krajevnice organizacije, saj so hoteli z intrigami obvarovati kraj pred "madežem bojevnštva".⁴⁶

Medsebojnemu boju za prevlado strankarskih privrženecv iz liberalnega ali katoliškega tabora na ravni krajevnih organizacij kot tudi v vrhu so se spomladi 1935 pridružila še trenja in razcep med bojevniki, ki jih je poglobilo volilno gibanje za skupščinske volitve maja 1935. Del vodstva Boja z Avgustom Kustom in Vladislavom Fabjančičem je sprejelo smernice in programska načela Ljotičevega Zbora in se zavzemalo za volitve na Ljotičevi listi.⁴⁷ Privrženecv Ljotičevega Zbora so imeli 14. aprila 1935 shod v hotelu Evropa v Celju, kjer se je zbralo okrog 300 ljudi. Shodu je predsedoval Fon. Kot je poročal Prelom, so nekateri udeleženci skušali motiti govor Dimitrija Ljotiča, shoda pa niso uspeli preprečiti. Poleg Ljotiča sta govorila Andrej Šifrer in Franjo Škrbec.⁴⁸ Razprtije okrog petomajskih volitev so privedle do tega, da je del bojevnikov s Stanetom Vidmarjem volil opozicijsko listo dr. Mačka in kasneje prešel k ljudskofront-

³⁴ Prelom, 3. 1. 1935, št. 1.

³⁵ Prelom, 6. 12. 1934, št. 47.

³⁶ Prelom, 20. 12. 1934, št. 49.

³⁷ Prelom, 24. 1. 1934, št. 4 (napoved).

³⁸ Prelom, 28. 2. 1935, št. 9.

³⁹ Prelom, 7. 3. 1935, št. 10.

⁴⁰ Prelom, 14. 3. 1935, št. 11.

⁴¹ Prelom, 21. 2. 1935, št. 8.

⁴² Prelom, 14. 3. 1935, št. 11.

⁴³ Prelom, 3. 1. 1935, št. 1; Prelom, 14. 3. 1935, št. 11.

⁴⁴ Prelom, 21. 2. 1935, št. 8.

⁴⁵ Prelom, 28. 2. 1935, št. 9, str. 4.

⁴⁶ Prelom, 3. 1. 1935, št. 1.

⁴⁷ Prelom, 4. 4. 1935, št. 14; Prelom, 11. 4. 1935, št. 15, Izjava; Prelom, 18. 4. 1935, št. 16.

⁴⁸ Prelom, 18. 4. 1935, št. 16.

nemu gibanju. Toda odločni privrženci negovanja vojnega tovarištva, ki so zavračali strankarsko politiko, so 22. oktobra 1935 v Ljubljani ustanovili Zvezo bojevnikov, katere predsednik je bil vojni kurat in kaplan iz Trbovelj Miroslav Ratej. Med odborniki banovinskega vodstva je bil izvoljen tudi Anton Fazarinc, veletrgovec iz Celja.⁴⁹

V liberalno-unitarnem taboru so si tudi Pucljevi kmetijci, ki so se vključili v vsedrjavno stranko JRKD-JNS, prizadevali združiti slovenske kmete v kmečko stanovsko organizacijo *Zvezo slovenskih kmetov*. Ustanovljena je bila 4. septembra 1932 v Ljubljani. V njenem vodstvu so bili poleg Pucljevih kmetijcev tudi ljudje iz vodstva prosvetno-kulturne mladinske organizacije *Zveze kmetskih fantov in deklet*, med drugimi njen predsednik Ivan Kronovšek in idejni vodja dr. Janže Novak. V smislu novodobnega agrarizma in s socialno-gospodarsko solidarnostjo naj bi *Zveza slovenskih kmetov* odpravila razcepljenost kmečkega stanu, zavrgla "liberalstvo" in "klerikalstvo" ter v okviru jugoslovanske ideje in vsedrjavne stranke dosegla, da bodo samo kmetje odločali o kmetu. Toda *Zveza slovenskih kmetov* ni imela srečne roke in ni uspela doseči pravega razmaha, zlasti ne v primerjavi s kasnejšo katoliško *Kmečko zvezo*. Dne 8. decembra 1934 so ustanovili pripravljalni odbor za celjski okraj in izvolili poverjenike za občine, kjer naj bi zbirali članstvo in sklicevali krajevne sestanke.⁵⁰ Sicer pa živahnega delovanja *Zveze slovenskih kmetov* v tem okraju tudi po liberalnem tisku ni zaslediti.

Mnogo bolj živahno se je razvijala *Zveza kmetskih fantov in deklet*. Ustanovljena je bila 21. decembra 1924 v Ljubljani, njen program je temeljil na idejah slovanskega agrarizma, bila pa je povezana s Pucljevimi kmetijci. Na širšem celjsko-savinjskem območju je imela svoje organizacije že v dvajsetih letih. Prvo društvo na tem območju so ustanovili leta 1926 v Orli vasi v občini Braslovče. Od tu je bil Ivan Kronovšek, od leta 1930 predsednik *Zveze kmetskih fantov in deklet*. Sledili so ustanovni občni zbori leta 1928 v Dramljah, v Taboru in v Frankolovem leta 1929. Največ društev so ustanovili v prvi polovici tridesetih let, in sicer v Stranica h leta 1930, v Zgornji Hudinji (mestna občina Celje) leta 1931, leta 1932 v Preboldu, Celje-okolici, Ljubečni, Trnovljah (občina Škofja vas), Št. Juriju pri Celju in Škofji vasi, leta 1933 na Teharjah in Ponikvi ob južni železnici, leta 1934 pa v Braslovčah, Slivnici pri Celju in Vojniku-okolici. Nekaj društev so ustanovili še v letu 1935.⁵¹ Število članov je bilo različno, iz podatkov pa je razvidno,

da je imelo društvo v Ponikvi 82 članov, v Gaberjih 76, večinoma pa so štela društva med 20 in 50 članov.⁵²

Tudi celjski pododbor *Zveze kmetskih fantov in deklet* je prirejal "manifestacije kmetske misli". Dne 8. septembra 1931 so imeli v Zgornji Hudinji veliko zborovanje za celjsko okrožje. Govorili so o uspehih v kmetsko-prosvetnem in organizacijskem delu.⁵³ Leto dni kasneje so v Hudinji vasi položili temelje tradicionalni prireditvi kmetsko-delavske mladine, na kateri so pokazali "svojo stanovsko zavest in odločen nastop v gibanju za gospodarsko in kulturno osamosvojitve slovenske vasi". Praznik je kmalu dobil značaj tradicionalne manifestacije kmetsko-delavske mladine v Dravski banovini, združen z množičnimi zborovanji in s "kmetsko mladinskim" športom. Tekmovali so v nekaterih športnih panogah pa tudi v kmečkem delu.⁵⁴

Da bi vzgojili društvene funkcionarje in izobrazili kmečko mladino za sodobno kmečko proizvodnjo, je tudi celjski pododbor *Zveze kmetskih fantov in deklet* pogosto prirejal tečaje. Večji prosvetno-organizatorični tečaj je bil od 3. do 5. januarja 1935 na Rudarski šoli v Celju. Med predavatelji je bil tudi Ivan Kronovšek. Predavali so o organizacijski, idejni, kmetijski, državnovzgojni in kmečko-gospodarski problematiki. S tem naj bi utrdili novodobno "kmetsko miselnost" in jo ponesli v svoje vasi med kmečko mladino.⁵⁵ V Št. Juriju pri Celju, kjer je delovala vzorna Kmetijska in gospodinjstva šola, je celjski pododbor od 12. do 14. aprila 1935 priredil drugi prosvetno-organizatorični tečaj, ki je bil namenjen društvenim odbornikom. Predavanja so se dotikala organizacije društvenega dela, gospodarstva, kmetijstva itd.⁵⁶ Za dekleta je pododbor Celje prirejal tedaj priljubljene krojne tečaje, tako je npr. v februarju potekal štirinajstdnevni tečaj v Št. Pavlu pri Preboldu.⁵⁷

Dne 25. maja 1935 je na občnem zboru pododbora *Zveze kmetskih fantov in deklet* Celje, ki je organizacijsko presegal okraj, tajnik Aleksander Turnšek poročal, da pri njih deluje 25 društev. Pripravili so 20 predavanj, več strokovnih tečajev (mlekarske, krojne, prosvetne), uprizorili so več dramskih predstav in organizirali javne manifestacije s tekmami, se udeleževali tudi drugih prireditev raznih društev in organizacij, npr. kongresa *Narodne strokovne zveze* v Celju.⁵⁸

⁵² Tabela organizacijskega razvoja društev kmetskih fantov in deklet izdelana po: *Gruda*, 1924–1935 in Društveni kataster v AS.

⁵³ *Kmetiski list*, 16. 9. 1931, št. 37, str. 2.

⁵⁴ *Kmetiski list*, 14. 9. 1932, št. 37, str. Velik kmetsko-mladinski praznik v Celju.

⁵⁵ *Kmetiski list*, 9. 1. 1935, št. 2.

⁵⁶ *Kmetiski list*, 3. 4. 1935, št. 14, (napoved); *Kmetiski list*, 5. 6. 1935, št. 23, str. 4.

⁵⁷ *Kmetiski list*, 6. 3. 1935, št. 10.

⁵⁸ *Kmetiski list*, 5. 6. 1935, št. 23.

⁴⁹ *Slovenec*, 25. 10. 1935, št. 246 a.

⁵⁰ Vidovič-Miklavčič, *Zveza slovenskih kmetov v letih 1932–1935*, str. 555–586.

⁵¹ *Kmetiski list*, 23. 1. 1935, št. 4.

*Rudarska šola v Celju
(Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)*

Ohromitev katoliških organizacij

Okrajno *Kmetisko zvezo* v Celju je oblast, kot v drugih okrajih, skupaj s krovno s sedežem v Mariboru razpustila decembra 1931. Da bi nadaljevali s tradicijo kmečko-stanovskega gibanja, ki se je lotovalo perečih socialnih in gospodarskih vprašanj, se je pričela kmečka šolana mladina zbirati okrog zanimive organizacije *Zveze absolventov kmetijskih šol*. Ustanovljena je bila 2. aprila 1933 v Ljubljani, njeno glasillo *Brazda* pa je izhajalo v letih 1934–1937. Jedro vodstva je bilo katoliško usmerjeno in je oživljalo Krekov kmečki program,⁵⁹ ki pa so ga pojmovali dokaj široko in so se v *Zvezo* vključevali tudi liberalno usmerjeni. Upoštevali so uspehe organizacije bi lahko trdili, da so sodelovali v vzorni vzajemnosti.⁶⁰ Prvo podružnico v celjskem okraju so ustanovili 19. novembra 1933 v Št. Juriju pri Celju.⁶¹ Tu sta imeli vodstvu podružnice in tudi krovne *Zveze absolventov kmetijskih šol* močno oporišče na Kmetijski in gospodinjški šoli, ki je imelo 42 ha posestva, njen ravnatelj pa je bil inž. Valentin Petkovšek. Šolo predvsem poljedelsko-živilnorske usmeritve so ustanovili leta 1909, poleg letne je imela tudi zimsko šolo. Od konca prve svetovne vojne do leta 1935 se je na njej izšolalo 460 absolventov. Drugo podružnico *Zveze absolventov kmetijskih šol* so ustanovili 31. maja 1934 v Braslovčah in je štela 23 članov.⁶² Ob izobraževalnih tečajih in poučnih izletih so 31. avgusta 1935 organizirali še pomembno zborovanje kmetov. *Brazda* je poročala, da je glede na prisotnost kmetov in različnih političnih skupin (tudi iz vrst slovenskih privržencev dr. Vladka Mačka okrog glasila Slovenska zemlja) iz raznih delov Slovenije predvsem razveseljivo dejstvo, da je šentjursko kmečko zborovanje potekalo "v duhu kmečkega tovarštva

in složnosti".⁶³ Na zborovanju so obravnavali pereče vprašanje ustanovitve kmečkega zastopstva ne v kmetijski, temveč v kmečki zbornici. Govorili so še o zaščiti kmečkih posestev, sanaciji kmečkih dolgov, se zavzemali za enotno kmečko stanovsko organizacijo, ki naj bi jo dosegli s sporazumnim dogovorom med vsemi organizatorji "kmečkih zvez". Člani "nove kmečke organizacije" bi se, upoštevajoč svojo politično usmerjenost, sami odločali za strankarsko pripadnost.⁶⁴ Velikopotezne načrte pa je pokopala vključitev *Zveze absolventov kmetijskih šol* v katoliško *Kmečko zvezo* v času vladavine JRZ.

Katoliška in izobraževalna društva v župnijah okraja Celje so še naprej delovala tudi v času diktature. Za katoliško prosvetno društvo v Celju je to razvidno iz poročila društvenega tajnika prof. Mirka Bitenca za leto 1932. Zaradi poglobljanja krize v katoliškem taboru se je vodstvo društva osredotočilo predvsem na prirejanje prosvetnih večerov pod naslovom *Orientacija v našem katoliškem gibanju* glede na najaktualnejša vprašanja naše dobe. Na njih so obravnavali pereča socialno-gospodarska in kulturna vprašanja v luči papeške okrožnice *Quadragesimo anno* iz maja 1931. Celjsko društvo je priredilo tri prosvetne dneve, dva v Št. Juriju pri Celju in enega v Frankolovem. Poleg predavanj je nastopala tudi celjska Gledališka družina, ki je gostovala v Konjicah in Št. Juriju pri Celju. Celjsko prosvetno društvo je gledališke predstave in predavanja pripravilo tudi za druga župnijska prosvetna in izobraževalna društva v okraju. Gledališka družina je pripravila tudi gledališki in maskerski tečaj, ki so se ga udeležili številni mladi iz celjske okolice. Na proslavah je pogosto nastopal celjski Pevski zbor, ki je sodeloval tudi na koncertu *Pevske zveze* v Ljubljani.⁶⁵

Z razpustom *Orlovske* in *Orliške zveze* decembra 1929 se je mladina preusmerila v še obstoječa prosvetna in izobraževalna društva. V njihovem okrilju so ustanavljali in živahno delovali *Fantovski odseki* in *Dekliški krožki*. Ko pa je banovinska oblast 17. februarja 1933 razpustila krovni Prosvetni zvezi v obeh škofijah z vsemi njunimi organizacijami in društvi, so pričeli snovati predvsem fantovsko *Katoliško akcijo*. Zavzemala se je za prerod katoliškega gibanja v duhu papeških okrožnic, ni pa imela statusa t. i. "lastne organizacije", kot so jih uvedla nova pravila *Katoliške akcije* iz oktobra 1936. Sprva so se osredotočili na ohranjanje tradicionalnih katoliško verskih in kulturnih vrednot in pri tem mladeniče usposabljali za "fantovski apostolat" in krepitev socialnega katolicizma. Dejavnosti so

⁵⁹ Vidovič-Miklavčič, Oživljanje Kre kovega "kmečko-socialnega programa", str. 165–179.

⁶⁰ Vidovič-Miklavčič, Vloga in organizacijski razvoj Zveze absolventov kmetijskih šol, str. 238–247.

⁶¹ Prav tam, str. 239.

⁶² Prav tam, str. 241.

⁶³ *Brazda*, 1935, št. 9, str. 124–126; Vidovič-Miklavčič, Vloga in organizacijski razvoj Zveze absolventov kmetijskih šol, str. 242.

⁶⁴ Prav tam, str. 242.

⁶⁵ *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, julij-avgust 1932, št. 7–8, str. 51–52.

Celjska orlovska družina (Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)

*Opat Peter Jurak
(Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)*

bili v okviru dekanijskih tekmovanj v poznavanju katoliških načel in papeških okrožnic.⁶⁶ Sredi tridesetih let so prirejali tabore, torej še pred ustanovitvijo samostojne *Zveze fantovskih odsekov*. Na taboru v Teharjah, ki ga je 18. avgusta 1935 organiziral dekanijski odbor fantovske Katoliške akcije, se je zbralo približno tisoč mladeničev iz sosednjih dekanij. Po bogoslužnem obredu je zbrane nagovo-

⁶⁶ *Náš dom*, 26. 2. 1934, št. 1, str. 8. To je pričetek novega gibanja!; primerjaj: Vidovič-Miklavčič, *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom*, str. 67–72.

ril celjski opat Peter Jurak, v imenu mariborskega škofijskega vodstva fantovske *Katoliške akcije* pa je govoril stražar Ciril Žebot. Za njim so pozdravili fantovski tabor še zastopniki fantovske *Katoliške akcije* iz Celja, Petrovč, Teharij, Polzele, Št. Jurija pri Celju in Vojnika. Tabor so zaključili s himno Povsod Boga.⁶⁷

Katoliško usmerjeno delavstvo celjskega okraja se je združevalo v krščanskosocialistični *Jugoslovanski strokovni zvezi*, ki je imela v posameznih tovarnah in podjetjih kar številno članstvo. Celjska skupina Jugoslovanske strokovne zveze je pri volitvah v Delavsko zbornico 21. oktobra 1933 dobila okrog 370 glasov⁶⁸ in zaostajala za socialistično *Strokovno komisijo*, a bila v veliki prednosti pred liberalno *Narodno strokovno zvezo*. Novo vodstvo celjske skupine se je živahno pripravljalo na proslavo 40-letnice delovanja krščanskosocialnega gibanja. 22. novembra 1934 so izdali celjsko številko *Delavske pravice*, 25. novembra pa v celjski Ljudski posojilnici izvedli "mogočno proslavo".⁶⁹ Kmalu so ustanovili krajevno skupino še v Petrovčah.⁷⁰ V Celju⁷¹ in Vojniku⁷² je živahno delovala tudi *Krekova mladina*.

Po oblastnem razpustu *Krekove mladine* 7. februarja 1933⁷³ so 8. decembra 1934 v Ljubljani ustanovili *Mladinsko zvezo Jugoslovanske strokovne zveze*. Vzgajala in izobraževala naj bi mladino v zavedne strokovničarje krščanskosocialističnega gibanja. V osrednjem vodstvu *Mladinske zveze* je bil

⁶⁷ *Slovenec*, 21. 8. 1935, št. 190 a, Tabori fantovske Katoliške akcije.

⁶⁸ *Delavska pravica*, 2. 11. 1933, št. 43, Izidi volitev v Delavsko zbornico.

⁶⁹ *Delavska pravica*, 15. 11. 1934, št. 44; *Delavska pravica*, 22. 11. 1934, št. 45; *Delavska pravica*, 29. 11. 1934, št. 46.

⁷⁰ *Delavska pravica*, 22. 11. 1934, št. 45.

⁷¹ *Delavska pravica*, 15. 9. 1932, št. 37; 6. 10. 1932, št. 40.

⁷² *Delavska pravica*, 5. 27. 10. 1932, št. 43.

⁷³ Več o tem: Prunk, *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda*, str. 122.

tudi Stane Kovač iz Celja.⁷⁴ Krajevne skupine *Mladinske zveze* so delovale v letu 1935 tudi v Celju in Petrovčah.⁷⁵ Na občnem zboru celjske skupine *Jugoslovanske strokovne zveze* 24. februarja 1935 so ugotavljali, da so povečali dejavnost, dosegli nov priliv članstva in naročnikov Delavske pravice. Pozornost so posvetili izobraževanju v obliki rednih sestankov, predavanj iz različnih strok in kulturno-prosvetni dejavnosti,⁷⁶ organizacijsko usposobljenost pa so kalili na tečajih, ki jih je prirejalo osrednje vodstvo *Jugoslovanske strokovne zveze* v Ljubljani.⁷⁷ Omeniti moramo tudi *Poselsko zvezo*, ustanovljeno leta 1922 v Ljubljani. Njena celjska podružnica z okrog 100 članic je pričela znova živahneje delovati leta 1933.⁷⁸ Služkinje so z lastnim pevskim zborom prirejale proslave in z odrskimi deli gledališke predstave. Junija 1935 so odprli Poselski dom v Celju, ob proslavi 70-letnice Krekove smrti pa so nastopile s pevskim zborom in skupaj s člani *Jugoslovanske strokovne zveze* uprizorile igro J. E. Kreka Tri sestre.⁷⁹ Sicer pa so se tudi v celjskem okraju katoliške organizacije duhovno in organizacijsko pripravljale na udeležbo na veličastnem drugem evharističnem kongresu za Jugoslavijo, ki je potekal konec junija 1935 v Ljubljani.

Vrnitev SLS v vlado

S padcem Jevtičeve vlade je prišlo sredi junija 1935 do političnega zasuka in dr. Korošec je postal notranji minister v novi Stojadinovičevi vladi. S pristopom Koroščeve SLS v vsedrжавno Jugoslovansko radikalno zajednico (JRZ) so začeli po razglasu JRZ sredi avgusta 1935 ustanavljati krajevne organizacije JRZ v obravnavanem okraju bolj ali manj sočasno z drugimi okraji.⁸⁰ V nedeljo 15. septembra 1935 je potekal v dvorani Ljudske posojilnice ustanovni občni zbor krajevne JRZ za celjsko mestno občino, ki se ga je udeležilo več kot 200 mož in fantov. Za novo stranko naj bi, po poročanju Slovenca, vladalo veliko zanimanje v vseh krajih okraja. Za celjsko občino so ustanovili tri pododbore. Za predsednika krajevne organizacije JRZ so izvolili župana Alojzija Mihelčiča, kulturnega delavca, znanega zlasti v glasbenih krogih.⁸¹ Istega dne so potekali ustanovni občni

zbori še v nekaterih občinah. Poročevalec je zapisal, da je bila udeležba povsod zadovoljiva, "po nekaterih krajih pa naravnost častna", da pristaši bivše SLS vstopajo "v stranko kompaktno" in da se zanimajo zanjo tudi nekateri pristaši drugih bivših strank.⁸² S tem so gotovo mislili na slovenske radikale in frakcijo Jugoslovanske nacionalne stranke okrog Pucljevega in Marušičevega lista Glas naroda. Vendar so dobili Korošec in njegovi privrženci pri organiziranju slovenskega dela JRZ v Dravski banovini povsem proste roke. Do prvih so imeli dokaj mačehovski in do slednjih celo odklonilni odnos.⁸³ Istega dne so se zbrali zaupniki bivše SLS tudi v Ponikvi ob južni železnici in sklenili, da vsi stopijo v JRZ. Za predsednika so izvolili posestnika in gostilničarja Franja Žličarja.⁸⁴

Alojzij Mihelčič

(*Ilustrirani Slovenec*, 15. 1. 1928, št. 3)

Dne 16. decembra 1935 je potekalo "veličastno zborovanje" JRZ v Celju. Slovenec je v uvodnih besedah zapisal, da se je po šestih letih političnega zatišja v "grofovskem Celju" zbralo mnogo privrženecv dr. Korošca. Na zborovanju v veliki dvorani Ljudske posojilnice naj bi bilo več kot tisoč udeležencev. Predsednik krajevne JRZ Alojzij Mihelčič je pozdravil govornika ministra dr. Miho Kreka. Ta je pojasnil vlogo in pomen nove politične skupnosti, ki naj bi postala nosilka "ljudskega demokratičnega življenja". Ustanovitev nove stranke so pripravljali že nekaj časa, ker so hoteli privrženci

⁷⁴ *Delavska pravica*, 13. 12. 1934, št. 48.

⁷⁵ *Polet* (priloga *Delavske pravice*), 25. 6. 1935; več o tem: Vidovič-Miklavčič, *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom*, str. 73–78.

⁷⁶ *Delavska pravica*, 28. 2. 1935, št. 8.

⁷⁷ *Delavska pravica*, 2. 5. 1935, št. 17, tečaj JSZ v Celju.

⁷⁸ *Delavska pravica*, 21. 9. 1934, št. 37, *Poselska zveza*.

⁷⁹ *Delavska pravica*, 8. 26. 6. 1935, št. 24; prav tam 28. 3. 1935, št. 12; prav tam 21. 11. 1935, št. 43.

⁸⁰ Vidovič-Miklavčič, *Organizacijski razvoj slovenskega dela JRZ*.

⁸¹ *Slovenec*, 17. 9. 1935, št. 213 a, str. 2.

⁸² Prav tam.

⁸³ Stojkov, *Vlada Milana Stojadinovića*, str. 77–78. Primerjaj Vidovič-Miklavčič, *Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru*, str. 83.

⁸⁴ *Slovenec*, 18. 9. 1935, št. 214, str. 2.

dr. Korošca na vsak način najti izhod iz političnega zatišja. Tedanja politična skupnost je težila k temu, da bi država dosegla večjo harmonijo in blagostanje ljudskih množic. Zasnovana politična skupnost naj bi bila po besedah dr. Kreka "naravnost zgodovinskega pomena za razvoj političnega življenja v državi".⁸⁵ Krek je pojasnjeval tudi odnos slovenskega dela JRZ do hrvaške opozicije in do slovenskih privrženecv dr. Vladka Mačka. Govorila sta še Franjo Žebot in župan Mihelčič. Žebot je govoril o položaju kmečkega prebivalstva in ožigosal nacionalno politiko režima JNS, ki da je zlasti v narodno izpostavljenih krajih škodovala "bolj kakor v predvojnih časih vladajoči nemški krogi". Na shodu je Dimec prebral spomenico o težkem položaju kmečkega gospodarstva in pozval vlado, naj čimprej pristopi k sanaciji "najmočnejšega stanu in stebra države". Po shodu si je Krek z okrajnimi in mestnimi veljaki ogledal regulacijo Savinje v Tremerju⁸⁶ v občini Sv. Krištof (danes Strmca) na okrajni meji ob cesti Celje-Laško.⁸⁷ Popoldne istega dne je bilo zborovanje krajevne JRZ še v Braslovčah. Zborovalce je pozdravil predsednik krajevne organizacije JRZ Turnšek, Krek pa je večji del govora namenil slovenskim privržencem dr. Mačka. Dolinar je predstavil težak položaj hmeljarjev v Savinjski dolini. O istem je še konkretnije govoril banski svetnik Ludvik Kuder in predlagal obširno spomenico, s katero naj bi seznanili ustrezne vladne organe o nazadovanju najvažnejše kmetijske panoge na tem območju.⁸⁸

Železničarji, privrženi JRZ, so se tudi v tem okraju vključili v *Klub železničarjev JRZ*. Ustanovni občni zbor *Kluba železničarjev JRZ* za ljubljansko direkcijo je bil 19. decembra 1937 v Ljubljani. Kot politična organizacija je imel tudi vlogo strokovne organizacije, ki naj bi se potegovala za socialno-gopodarske pravice železničarjev. Kmalu so ustanovili več podružnic, ena od teh pa je delovala tudi v Celju⁸⁹ in zajemala celjsko železniško križišče in bližnje postaje ob južni progi. Tudi v Celju je v času volilnega gibanja za skupščinske volitve decembra 1938 potekal 4. decembra strankin "veličastni tabor". Glavna govornika sta bila Korošec in senator Franc Smodej, zborovanje pa je zaključil celjski okrajni kandidat na listi JRZ župan Alojzij Mihelčič.⁹⁰ Korošec je 24. junija istega leta postal tudi častni član celjske mestne občine.⁹¹

*Ljudska posojilnica v Celju
(Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)*

Notranji minister Korošec je poskrbel za obnovo delovanja *Prosvetne zveze* v obeh škofijah, čemur je od poletja 1935 sledila živahna katoliška kulturno-prosvetna dejavnost.⁹² V ozračju ustanavljanja nove vsedržavne JRZ je katoliško podeželsko ljudstvo poleti in jeseni 1935 z navdušenjem znova odpiralo do nedavnega zapečatene prosvetne domove. Če so v preteklih pičlih treh letih prenekatero poznojesenske in zimske večere fantje in možje posedali v krčmah, so se zdaj s podvojeno silo lotili obnavljanja prosvetnega dela v kmečkih in malo-meščanskih okoljih. Na obnovitvenem občnem zboru krovne *Prosvetne zveze* 17. oktobra 1935 v Ljubljani so skušali z novimi smernicami kulturno-prosvetnega dela v luči socialnega nauka Cerkve preseči preostanke "tradicije čitalniške dobe" in se ob pomoči *Katoliške akcije* posvetili predvsem нравni obnovi človeka.⁹³ V celjskem okraju, ki sodi v lavantinsko (mariborsko) škofijo, so kmalu zaživela katoliška društva v Braslovčah, Gomilskem, Sv. Juriju ob Taboru (danes Tabor), Sv. Pavlu pri Preboldu, Polzeli, Vranskem, Celju, Dobrni, Frankolovem, Grižah, Št. Juriju pri Celju, Kalobju, Novi cerkvi, Sv. Petru v Savinjski dolini, Petrovčah, Gornji Ponikvi, Teharjih, Vojniku in Žalcu.⁹⁴

Vodstvo obeh škofijskih *Prosvetnih zvez* in posebej *Slovensko katoliško akademsko starešinstvo*

⁸⁵ *Slovenec (ponedeljski)*, 16. 12. 1935, št. 50, Minister Krek v Celju.

⁸⁶ *Slovenec (ponedeljski)*, 16. 12. 1935, št. 50.

⁸⁷ *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 294.

⁸⁸ *Slovenec (ponedeljski)*, 16. 12. 1935, št. 50.

⁸⁹ Vidovič-Miklavčič, *Klub železničarjev Jugoslovanske radikalne zaje*, str. 68.

⁹⁰ *Slovenski gospodar*, 7. 12. 1938, št. 49, str. 7, Naši voditelji med štajerskimi Slovenci.

⁹¹ *Slovenski gospodar*, 29. 6. 1938, št. 26, str. 11.

⁹² *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, 1935, št. 1–3, str. 1, Katoliška prosveta obnovljena.

⁹³ *Slovenec*, 6. 11. 1935, št. 255a, Naša ljudska prosveta pred novimi nalogami.

⁹⁴ *Društveni koledar 1937*, str. 77.

se je globoko zavedalo nevarnosti delovanja nekaterih struj znotraj katoliškega tabora pa tudi novih premikov v mednarodnem političnem življenju. Ob spoznanju, da prihaja "nova doba" in da se katoliška prosveta nahaja pred "novimi nalogami", so hoteli vzpostaviti trdno skupno vodstvo in enotnost pogledov in delovanja v novodobnem katoliškem gibanju, še posebej pri uresničevanju papeških okrožnic. Prvi sestanek *Slovenskega katoliškega akademškega starešinstva* je bil 26. januarja 1936 v Celju, na njem pa se je zbralo okrog 60 starešin. Sestanek je vodil dr. Andrej Gosar, avtor obsežnega teoretičnega dela *Za nov družabni red – Sistem krščanskega socialnega aktivizma* (I. del 1933 in II. del 1935/36, oboje je tiskala Mohorjeva družba v Celju). Predsednik ljubljanske *Prosvetne zveze* univerzitetni profesor dr. Franc Lukman je v predavanju orisal stanje v prosvetnih društvih in posledice triletnega prisilnega molka v času vladavine JNS. Ob orisu organiziranosti Prosvetne zveze je zatrdil, da lahko ta iz svojega velikega kapitala črpa moč za vzgojo in izobraževanje članstva v katoliških društvih in organizacijah. Izhajajoč iz papeških okrožnic, zlasti Quadragesimo anno, sta načelne smernice zveze predstavila dr. Janez Fabijan in Vilko Fajdiga. Prvi je govoril o potrebi kulturnega apostolata katoliške prosvete, drugi pa o pomenu novega človeka v novi dobi, pri obojem pa naj bi imela pomembno vlogo *Katoliška akcija*. Mirko Bitenc iz Celja je znova poudaril potrebo po enotnosti in večji razgibanosti prosvetnega dela, Jakob Šolar pa je prikazal primere konkretnega sodelovanja starešinstva. Pri tem naj ne bi imelo starešinstvo značaja "generalnega štaba", marveč naj bi bil "prostovoljni prosvetni organ", ki bi prispeval k vsebini predavanj in nudil predavatelje. Sestanek so, po poročanju Slovenca, v lepem razpoloženju zaključili z "domačim kosilom" v hotelu Evropa.⁹⁵

Na občnem zboru katoliškega prosvetnega društva v Celju 13. septembra 1936 so poročali o dejavnosti v poslovnem letu 1935–36. V uvodnih besedah je predsednik društva Peter Kovačič nakazal načelne smernice o poteh in ciljih katoliške prosvete, ki so pravzaprav vedno iste: osnova je "katoliški nauk in v njegovem duhu izvajana vzgoja srca in izobrazba duha".⁹⁶ Društvo je ob sodelovanju "salonskega orkestra" priredilo 11 prosvetnih večerov. Oživeli so gledališko delo in uprizorili dve predstavi. Po novih pravilih je po ustanovnem občnem zboru postala *Gledališka družina* samostojno društvo. Znova je pričel delovati *Fantovski odsek*. Društvena knjižnica je štela 2.310 knjig, izposojenih je bilo 834 knjig, za nakup novih so izdali 4.611 dinarjev. Društvo je imelo v poslovni dobi 25.288 dinarjev

dohodkov in za 20.751 izdatkov, društveni inventar pa je bil po zadnji cenitvi vreden 10.205 dinarjev. V odbor so bili izvoljeni za predsednika znova prof. Peter Kovačič, za podpredsednika Maks Dimec, za tajnika Josip Kroflič, za blagajnika Josip Plahutnik, za knjižničarja Franc Lužnik, za gospodarja Tone Vrabl, za odbornika pa Danica Golob in Ivan Vodusek.⁹⁷ S celjskimi prosvetnimi večeri se društvo, po mnenju vodstva, ne giblje več "v idejnem svetu in metodah nekdanjih narodnih čitalnic". Predavanja so zajela pereča idejna, socialna in kulturna vprašanja. Pozornost so posvetili socialnemu položaju delavstva, saj je velika tekstilna stavka poleti 1936 tudi v celjskem okraju odprla nove dileme. Poslušalce so seznanili z vzroki španske državljanske vojne, Stalinovih čistk, položajem boljševiške mladine in razdiralnemu vzgojnemu delu boljševizma kot največji nevarnosti krščanske kulture, pa tudi z oblikami idejnega boja med modernim brezboštvom in katoliško cerkvijo.⁹⁸ Da bi složno oblikovali in utrdili smernice, so načrtovali skupni program katoliške prosvete, ki bi se vključila v prenovo katoliškega gibanja v smislu Ušeničnikove krščanske socialne akcije.

Po že ustaljeni tradiciji so pripravili več srečanj članov vodstva iz ljubljanske in mariborske škofije. Ena takih skupnih sej je potekala 21. novembra 1937 v Celju ob prisotnosti zastopnikov *Prosvetne zveze* iz Maribora in Ljubljane ter podzveze iz Celja, prisotni pa so bili tudi zastopniki *Zveze fantovskih odsekov*, *Zveze dekliških krožkov* in krovne *Slovenske straže*, ki je od srede decembra 1935 kot pglavitna katoliška narodnoobrambna organizacija v Dravski banovini znova oživljala krajevne organizacije; med temi je bila tudi celjska.⁹⁹ Udeleženci so sprejeli glavne smernice programa za leto 1938 in okvirne za naslednji dve leti. V letu 1938 naj bi obravnavali sledeče teme: dokazi slovenske samobitnosti, slovensko ozemlje in njene pridobitne sile, pomen slovenskega naroda za Jugoslavijo, korporacijski sistem, rešitev sodobnega socialnega vprašanja v smislu papeških okrožnic (značaj krščanske socialne akcije), delavska in kmečka družina, kako ohranimo šege, običaje in spomenike na kmetih, o vlogi tujskega prometa in o pomenu vzdrževanja higiene v kmečkih in mestnih domovih. Udeleženci seje so menili, da bo obravnavo predlaganih tem zlasti dobrodošla v obmejnih krajih Slovenije. V okviru narodnoobrambne dejavnosti *Slovenske straže* naj bi društva naročala Koroškega Slovenca in prirejala izlete na Koroško. Da bi podprli živahnejše delo dramskih odsekov prosvetnih društev, so se zavzemali za pospešeno izdajanje

⁹⁷ Prav tam.

⁹⁸ Prav tam str. 77–78; primerjaj *Slovenec*, 9. 10. 1936, št. 232, str. 7, Celjski prosvetni večeri.

⁹⁹ Več o vlogi društva: Vidovič-Miklavčič, Društvo Slovenska straža. Tipkopis pri avtorici.

⁹⁵ *Slovenec*, 29. 1. 1936, št. 23 a.

⁹⁶ *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, 1936, št. 9–10, str. 77.

odrskih del, ki naj bi obravnavala narodnoobrambno problematiko, kmečko življenje in sodobne socialne pojave. Med založniki je bila za pomoč naprošena tudi celjska Mohorjeva družba.¹⁰⁰

Znova so se na celjski zvezni seji zbrali 19. februarja 1939. Zastopniki *Prosvetnih zvez* Ljubljana in Maribor ter *Prosvetne zveze* Celovec so razpravljali o predlogih štiriletnega programa, ki so ga kratko imenovali štiriletka.¹⁰¹ O podrobnem programu so razpravljali v Celju še 23. februarja 1941, toda aprilski vojni dogodki so preprečili nadaljnje delovanje.¹⁰²

Predavanja na prosvetnih večerih so bila dokaj priljubljena. Na prvem večeru obnovljenega celjskega prosvetnega društva je 12. oktobra 1936 dr. France Veber predaval o novih pogledih na družbene reforme. Zavračal je skrajni individualizem in tudi skrajni kolektivism. Na koncu so prikazali film *Človek in stroj*.¹⁰³ Med številnimi predavanji naj navedemo še tistega z 21. novembra 1938, ko je prof. Janko Mlakar popestril predavanje s skioptičnimi slikami o kraljestvu Dolomitov.¹⁰⁴ Celjsko in druga društva so prirejala tudi priložnostne proslave in akademije. Vsako leto so proslavili 1. december kot dan zedinjenja jugoslovanske države. Dvajsetletnico le-tega so obeležili s slavnostnim koncertom v mestnem gledališču, izvajalci pa so bili pevski zbori celjskega katoliškega prosvetnega društva ter društev *Celjski zvon*, *Oljka* in *Glasbena matica* ter *Celjsko godbeno društvo*.¹⁰⁵ Živahno so delovala tudi druga prosvetna društva, ki so pripravljala proslave in akademije. Ponekod so zlasti v jesensko-zimskem času uprizarjali odrska dela in gostovali v bližnjih župnijah.¹⁰⁶

Eden izmed tečajev članov vodstva *Zveze fantovskih odsekov* je potekal 21. in 22. avgusta 1936 v Celju. Na njem so sprejeli delovni načrt za poslovno leto 1936/37. Delovanje so usmerili predvsem v širitev organizacijske mreže samostojnih fantovskih odsekov v župnijah in v priprave na uresničevanje telesnovzgojnega programa z ustanavljanjem osrednjih tehničnih odborov, svetov itd.¹⁰⁷ *Fantovske odseke* v celjskem okrožju, ki so sodili v celjsko podzvezo, so ustanovili v letih 1936–1939. Med najbolj delavnimi je bil celjski, ki je štel 124 članov in ga je vodil odvetniški koncipient dr. Zdravko Ka-

lan. V poročilu z občnega zbora *Fantovskih odsekov* 4. oktobra 1936 v Orlovskem domu v Celju je zapisano, da so imeli vsakih štirinajst dni fantovske sestanke, na katerih so obravnavali teme iz zdravstva in socialna, gospodarska ter narodna vprašanja. V odseku so delovale pevška, gimnastična, lahkoatletska, plavalna in šahovska sekcija.¹⁰⁸

Pravila krajevnih *Fantovskih odsekov* v župnijah tega okraja so bila večinoma odobrena v letih 1937 in 1938. Leta 1941 so delovali in plačevali članarino odseki v Celju, na Gaberjah, v Dobrni, Dramljah, Galiciji, Zgornji Ponikvi, Grižah, Petrovčah, Sv. Juriju pri Celju, Šmartnem v Rožni dolini, na Teharjah, v Vojniku in Žalcu.¹⁰⁹ *Fantovski odseki* so v okviru dekanij prirejali tekmovanja v poznavanju socialnega nauka Cerkve, telovadne nastope, največkrat, zlasti ob cerkvenih praznikih proslave in akademije, pa tudi mladinske dneve in tabore. Mednje sodijo "veličastni vseslovenski tabor mož in fantov" konec junija 1937 v Celju¹¹⁰ in odmevni okrajni mladinski tabori.

Dekleta so se v okviru župnij združevala v *Dekliške krožke*, ki so pričeli živahno delovati po ustanovitvi celjske podzveze leta 1937.¹¹¹ Na rednih dekliških sestankih so obravnavali gradiva, ki jih je pošiljalo vodstvo *Dekliških krožkov*. Dekleta so bila poleg telovadne deležna tudi skrbne verske in državljanske vzgoje, predvsem pa so se pripravljale za družinsko življenje.¹¹²

Po ustanovnem kongresu JRZ v Beogradu 1. junija 1936, na katerem je govoril minister za telesno vzgojo naroda dr. Josip Rogić o političnem organiziranju mladine, so tudi v Dravski banovini ustanovili *Mladino JRZ*. Kot podmladek vsedržavne JRZ naj bi razvijala dejavnost zlasti na političnem področju v okviru političnih šol, na katerih naj bi osvojila "strankino ideologijo", pa tudi na socialno-prosvetnem in telesno-vzgojnem področju.¹¹³ Tudi v celjskem okraju so se v *Mladino JRZ* vključevali člani *Fantovskih odsekov*, mladih delavcev iz strokovno-sindikalne organizacije *Zveze združenih delavcev* in le nekaj iz *Mladinske kmečke zveze*. *Mladina JRZ* je večinoma delovala skupaj s starešinsko JRZ na strankinih zborih in njenih akcijah, zlasti na zborovanjih v času volilnega boja za skupščinske volitve decembra 1938.

Sredi maja 1939 je Celje na banovinski skupščini gostilo zastopnike 293 krajevnih organizacij *Mladine JRZ*. Na predvečer 13. maja so na oko-

¹⁰⁰ *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, 1937, št. 12, str. 102.

¹⁰¹ *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, 1939, št. 3–5, str. 38.

¹⁰² *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, 1941, št. 3, str. 29.

¹⁰³ *Slovenec*, 14. 10. 1936, št. 236 a, str. 4.

¹⁰⁴ *Slovenec*, 20. 11. 1938, št. 268 a (večkratna napoved)

¹⁰⁵ Prav tam.

¹⁰⁶ *Slovenski gospodar*, 16. 3. 1938, št. 11, str. 6, Vojnik, Št. Jurij pri Celju.

¹⁰⁷ *Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru*, 1936, št. 11–12, str. 90.

¹⁰⁸ *Slovenec*, 7. 10. 1936, št. 230 a, str. 3.

¹⁰⁹ *Društveni koledar 1941*, str. 166–167.

¹¹⁰ *Slovenec*, 1. 7. 1937, št. 146 a.

¹¹¹ *Vestnik PZ v Ljubljani in v Mariboru*, 1937, št. 10–11, str. 94–95.

¹¹² Primerjaj Vigred, 1. 9. 1940, št. 9, str. 277; Vig red, 1. 10. 1940, št. 10, str. 309.

¹¹³ *Zajednica*, 1936, št. 1, str. 3, št. 4, 5, 6, str. 73–77; *Slovenski dom*, 13. 7. 1936, št. 125.

liških hribih zagoreli kresovi, celjski katoliški združeni pevski zbori pa so Antonu Korošcu zapeli podoknico. Naslednji dan je bila po dopoldanskem "mogočnem sprevedu" v dvorani Ljudske posojilnice banovinska skupščina *Mladine JRZ*.¹¹⁴ V novem vodstvu banovinske *Mladine JRZ* je bil izvoljen tudi Jože Kroflič iz Celja.¹¹⁵

Josip (Jože) Kroflič je predsedoval okrajni organizaciji *Mladine JRZ* v Celju, ki je konec oktobra 1939 priredila eno večjih mladinskih zborovanj. Iz Ljubljane sta prišla govornika inž. Jože Sodja in Rudolf Smersu, prvi funkcionar in drugi predsednik banovinskega odbora *Mladine JRZ*, iz Maribora pa tajnik banovinskega odbora JRZ Marko Kranjc. Sodja je pojasnjeval poglede na uredničevanje slovenske samouprave, ki jo bo morala mladina braniti, Smersu in Kranjc pa sta mladini predočila veliko nevarnost boljše vizma in komunizma. Prav mladina naj bi kot "bojna armada" naroda odvrčala Slovence od tuje ideologije.¹¹⁶ Eden izmed političnih tečajev banovinskega odbora *Mladine JRZ* je v začetku marca 1941 potekal v Celju. Udeležilo se ga je približno 60 mladinskih delegatov iz krajevnih organizacij *Mladine JRZ* celjskega okraja. Predavali so strankini funkcionarji iz Celja, Maribora in Ljubljane.¹¹⁷

V Celju je deloval kmetski odbor JRZ, ki je bil pomemben akter pri ustanavljanju in razvoju katoliške kmečko-stanovske organizacije *Kmečke zveze* v tem okraju. Na članskem sestanku 26. januarja 1936 v Celju je Marko Kranjc obširno poročal o političnem položaju v državi in vzpodbujal udeležence k složnemu delu, ki naj bi preseglo pokrajinski partikularizem. Poslušalci so z zanimanjem sledili utemeljitvam o potrebi delovanja "kmečkega parlamenta" in zatem razpravljali o čimprejšnji ustanovitvi Kmetijske zbornice, ki je bila ena od osrednjih tem v okviru reševanja kmečkega vprašanja.¹¹⁸ *Kmečka zveza* se je hitro širila tudi v celjskem okraju. Postala je ena najbolj množičnih katoliških organizacij v Dravski banovini. Obnovljena je bila konec decembra 1935 v Ljubljani, v celjskem okraju pa so podružnice ustanavljali predvsem v letih 1936 in 1937. Okrajno *Kmečko zvezo* s sedežem v Celju je vodil župan Polzele Pongrac Turnšek, ki je bil tudi svetnik Kmetijske zbornice. Okrajna *Kmečka zveza* je priredila 19. junija 1938 velik kmečki tabor v Petrovčah, ki je "nadvse lepo uspel".¹¹⁹ Ponekod sta

krajevna *Kmečka zveza* in prosvetno društvo tesneje sodelovala. Naj omenimo le Št. Jurij pri Celju, kjer so vsako drugo nedeljo priredili skupna predavanja, ki sta jih skupno načrtovali obe organizaciji.¹²⁰ Drugod so zlasti v jesensko-zimskem času poskrbeli tudi za kmetijske zadružne tečaje.¹²¹

V Celju je imel večkrat sejo glavni odbor *Kmečke zveze*. Med prvimi je bila 13. decembra 1936 plenarna seja, ki se je udeležil tajnik banovinskega odbora JRZ in član načelstva *Kmečke zveze* dr. Fran Kulovec. Odborniki so obravnavali težak položaj kmečkega ljudstva, posledice uničenega kmečkega gospodarstva in oblike sanacije slovenskega združništva. Prav propadanje kreditnega združništva naj bi po njihovem mnenju ugonabljalo kmečke gospodarje. Pri obravnavi organizacijskih vprašanj so z zadovoljstvom ugotovili, da bo v Dravski banovini "organizacija kmalu dograjena".¹²² Poleg sej so v Celju potekali štirje občni zbori krovne *Kmečke zveze*. Drugi je potekal 20. februarja 1938 ob prisotnosti 509 delegatov. Obravnavali so delovanje v letu 1937 ustanovljene Kmetijske zbornice, sanacijo denarnega združništva in pridobivanje novih tržišč za kmečke pridelke. Resolucija je vsebovala zahteve za reševanje perečih kmečkih vprašanj in gospodarsko samoupravo, ki bi bila vsemu slovenskemu narodu jamstvo za neoviran narodni in gospodarski razvoj.¹²³ Tretji letni občni zbor je potekal 5. marca 1939. Udeležil se ga je tudi predsednik senata Anton Korošec, ki je v pozdravnem govoru omenil, da je *Kmečka zveza* "mogočna, brez primere močna organizacija". Brodar je dejal, da je *Kmečka zveza* "matrica vseh slovenskih kmečkih organizacij".¹²⁴ Oцени sta bili objektivni, kar so potrjevala poročila tajnika in drugih o delu in uspehih *Kmečke zveze*.¹²⁵

Omeniti velja tudi "mogočen kmečki tabor" pri sv. Jožefu nad Celjem 30. aprila 1939, ki se ga je, kot je poročalo glasilo *Kmečke zveze* Orač, udeležilo več kot 20.000 slovenskih kmetov. Priredila sta ga *Kmečka zveza* in *Zveza absolutov kmetijskih šol* v spomin na devetdesetletnico osvoboditve "kmeta izpod graščinskega jarma". Tabor je ob prisotnosti banovinskih in okrajnih strankinih veljakov, senatorja Frana Kulovca in zastopnikov gospodarskih organizacij izzvenel z govorom ministra Franca Snoja v veliko manifestacijo kmečke misli. Na predvečer tabora je bila v celjskem mestnem gledališču odigrana Petančičeva igra Slovenskega kmeta povest, ki so jo dan po zborovanju odigrali še pred veliko množico na prostem.¹²⁶

¹¹⁴ *Domoljub*, 17. 5. 1939, št. 20, Naši fantje v Celju. Več o Mladini JRZ glej: Vidovič-Miklavčič, Mladina Jugoslovanske radikalne zajednice, str. 15–33.

¹¹⁵ *Domoljub*, 17. 5. 1939, št. 20, Naši fantje v Celju.

¹¹⁶ *Slovenec*, 31. 10. 1939, št. 250, str. 9.

¹¹⁷ *Slovenec*, 11. 3. 1941, št. 58, Mladina JRZ celjskega okraja.

¹¹⁸ *Slovenec*, 28. 1. 1936, št. 22 a.

¹¹⁹ *Slovenski gospodar*, 22. 6. 1938, št. 25, str. 9.

¹²⁰ *Slovenski gospodar*, 26. 10. 1938, št. 43, str. 9.

¹²¹ *Domoljub*, 18. 1. 1939, št. 3, str. 15; *Domoljub*, 1. 2. 1939, št. 5.

¹²² *Domoljub*, 16. 12. 1936, št. 51, str. 794.

¹²³ *Orač*, 1937/1938, št. 3, mesečnik.

¹²⁴ *Orač*, 1939, št. 4, mesečnik.

¹²⁵ Prav tam.

¹²⁶ *Orač*, 1939, št. 6, mesečnik.

*Tabor Kmečke zveze 30. aprila 1939 pri Sv. Jožefu nad Celjem
(Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije)*

V nasprotju s številnimi krajevnimi organizacijami *Kmečke zveze* njeni mladinski odseki še zdaleč niso želi takšnih uspehov. Do leta 1941 so delovali le v treh krajih, v Celju, Št. Juriju pri Celju in Vojniku. O tem so govorili tudi na občnem zboru in temu sledečem zborovanju okrajne *Kmečke zveze* za Celje 19. novembra 1939. Zastopnik glavnega odbora Bantan je kritično obravnaval potrebo po požitvi dela krajevnih *Kmečkih zvez*. Med vzroki za slabo delo je omenil, da so bili sposobnejši člani prezaposleni v drugih organizacijah.¹²⁷ Na četrtem občnem zboru *Kmečke zveze* 25. februarja 1940 v Celju, ki se ga je udeležilo 300 zastopnikov, je načelnik glavnega odbora *Kmečke zveze* Janez Brodar orisal posledice uvajanja vojnega gospodarstva, ki so prizadele tudi slovenske kmete. Zahteval je, naj država kmetom v obmejnih in drugih ogroženih krajih odobri brezobrestna posojila, ter dokonča agrarno reformo, saj je bilo veliko slovenske zemlje še neobdelane v rokah tujcev. Ugotovljal je, da bi potrebovali petdeset tisoč novih kmetij za slovensko kmečko mladino. Poudaril je tudi nujnost učinkovitejšega delovanja osrednje blagovne združne centrale, ki bi povezovala raztresene kmečke blagovne zadruga, tam pa, kjer jih še ni bilo, bi jih morali ustanoviti in prevzeti kmečki trg v svoje roke. Sledila so tajniško in blagajniško poročilo *Kmečke zveze*, poročilo *Mladinske Kmečke zveze*

in *Ženske Kmečke zveze*, "ki pa še ni prav zaživela". V resoluciji je kot prva navedena zahteva po takojšnji ustanovitvi banovine Slovenije, sledijo pa ji pereče zahteve socialno-gospodarskega značaja.¹²⁸ Konec leta 1940 je delovalo v okraju Celje s 23 občinami (všteta tudi mestna občina Celje) 17 krajevnih *Kmečkih zvez*.¹²⁹

Tudi v Celju in okoliških podjetjih se je pričel širiti vpliv novembra 1935 v Ljubljani ustanovljene katoliške strokovne organizacije *Zveze združenih delavcev*, tekmice krščanskosocialistične *Jugoslovanske strokovne zveze*. Še ko se je *Zveza združenih delavcev* postavljala na noge, so tudi na celjskem območju čutili večje ali manjše napetosti med privrženci obeh zvez.¹³⁰ V letu 1938 so ustanovili podružnice *Zveze združenih delavcev* v širši okolici Celja. V Polzeli so npr. pri volitvah obratnih zaupnikov zmagali po hudih bojih s pripadniki *Narodne strokovne zveze*.¹³¹ Po dolгих pripravah je bil 15. marca 1938 ustanovni občni zbor *Zveze združenih delavcev* "prve celjske podružnice". Kot poroča glasilo zveze Slovenski delavec, se ga je udeležilo veliko delavcev in name-

¹²⁷ *Slovenski gospodar*, 29. 11. 1939, št. 48.

¹²⁸ *Slovenski gospodar*, 28. 2. 1940, št. 9, str. 3, KZ zahteva takojšnjo ustanovitev banovine Slovenije.

¹²⁹ Pregled krajevnih KZ v celjskem okraju glej: Vidovič-Miklavčič, Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem, str. 138.

¹³⁰ Primerjaj *Slovenski delavec*, 5. 2. 1938, št. 5.

¹³¹ *Slovenski delavec*, 19. 3. 1938, št. 11, Polzela; *Slovenski delavec*, 11. 12. 1937, št. 9, Celje.

ščencev, prisotna pa sta bila tudi član ljubljanske centrale Rudolf Smersu in dr. Rudolf Hanželič. Slednji si je kot duhovni vodja prizadeval, da bi tudi celjsko članstvo *Jugoslovanske strokovne zveze* sprejelo smer "novodobnega" katoliškega delavskega gibanja, tudi smernice graditve stanovske družbe. Toda po besedah pisca v Slovenskem delavcu je začela *Jugoslovanska strokovna zveza* prva "rušiti slovensko katoliško enotnost" in je njeno članstvo navkljub prizadevanju vodstva *Zveze združenih delavcev* vztrajalo pri svojih stališčih.¹³²

V Celju je zabeležila *Zveza združenih delavcev* večji uspeh v trdki Stermecki, kjer je dosegla pravičnejši zaslužek za delavstvo.¹³³ Podružnice zveze so živahno delovale v Polzeli in Zabukovci-Grizah, ki so se večkrat oglašale v Slovenskem delavcu, in v več skupinah v Celju. Dne 10. aprila 1938 so ustanovili celjsko okrožje *Zveze združenih delavcev*, ki je zajemalo tudi podružnice izven okraja.¹³⁴ Obdržale pa so se tudi podružnice *Jugoslovanske strokovne zveze*, ki so zavračale "monopol ZZZ nad katoliško in slovensko skupnostjo". Še vedno je delovala močna skupina v Celju, posebej pekovski in mizarski pomočniki so bili vztrajni pri uveljavljanju kolektivne pogodbe. K *Jugoslovanski strokovni zvezi* so pristopile šivilje v trgovskem domu Stermecki in v trgovini Dobovišek.¹³⁵ Na občnih zborih celjske *Jugoslovanske strokovne zveze* v letih 1938 in 1939 so ugotavljali, da na celjskem območju njihovi privrženci trdno stojijo za ljubljanskim vodstvom v boju z *Zvezo združenih delavcev*, da so imeli tesnejše stike s sosednjimi skupinami v celjskem okrožju svoje zveze, se udeleževali taborov in sodelovali pri meznem gibanju.¹³⁶ Živahno je delovala tudi *Mladinska zveza*, ki se je po vzoru belgijskega žosističnega gibanja, ki ga je vodil Ch. Jos. Ckardyn, preusmerila v *Krščansko delavsko mladino*.¹³⁷ Kot zanimivost naj omenimo, da je odvetnik in celjski veljak SLS dr. Anton Ogrizek na skupščinskih volitvah 1935 sprva kandidiral na Hodjerovi Jugoslovanski narodni stranki, takoj zatem na listi Vladka Mačka, kasneje pa je postal član slovenskega dela JRZ, naklonjen celjskim krščanskim socialistom.¹³⁸

Dr. Anton Ogrizek
(*Ilustrirani Slovenec*, 15. 1. 1928, št. 3)

Liberalno-unitarni tabor v opoziciji

Manjši del bojevnikov, ki se je navduševal za nacionalistično *Jugoslovansko ljudsko gibanje Zbor* Dimitrija Ljotića, je tudi v celjskem okraju v letih 1936–1939 pričel zbirati svoje zaupnike, organizirati t.i. informativne sestanke, shode in ustanavljati krajevne organizacije. Akterji *Zbora* so v propagandnih govorih odločno zavračali liberalno demokracijo in parlamentarizem in se navduševali za jugoslovansko misel, ki naj bi se uresničila z Veliko Jugoslavijo od Jadrana do Črnega morja, za združništvo in "stanovsko demokracijo", pri čemer so povzdigovali vlogo vodje. Napovedovali so idejni boj komunizmu, boljševizmu in judovstvu, ki da je leglo vseh razdiralnih sil. Prvi informativni sestanek je potekal 12. julija 1936 v prostorih restavracije Nabavljalne zadruga državnih nameščencev za zaupnike *Zbora* iz Celja in Savinjske doline. Artur (tudi Ture) Šturm iz Ljubljane je poročal o političnem položaju in prepričeval udeležence, da prihaja nov čas delovnega ljudstva za izbojevanje stanovsko-zadružne ideje.¹³⁹ Na sestanku 13. septembra istega leta so, upoštevajoč, da je "ves srez povezan z zaupniki", sklenili, naj pričnejo ustanavljati krajevne organizacije.¹⁴⁰ Toda potrebnih je bilo še nekaj sestankov, preden so ustanovili krajevni organizaciji *Zbora* v Celju in Zalcu. Na sestanku 11. oktobra 1936 je bilo navzočih, kot poroča glasilo *Zbor*, 53 privrženecv iz vseh občin celjskega okraja in iz vseh stanov.

¹³² *Slovenski delavec*, 26. 3. 1938, št. 12, Celje.

¹³³ *Slovenski delavec*, 28. 5. 1938, št. 21, Celje.

¹³⁴ *Slovenski delavec*, 16. 4. 1938, št. 15, str. 3, Celje.

¹³⁵ *Delavska pravica*, 20. 8. 1936, št. 33; *Delavska pravica*, 17. 2. 1938, št. 8.

¹³⁶ *Delavska pravica*, 14. 4. 1938, št. 16; *Delavska pravica*, 19. 1. 1939, št. 4.

¹³⁷ *Delavska pravica*, 22. 10. 1936, št. 42, Celje. Celjsko okrožje.

¹³⁸ *Delavska pravica*, 14. 4. 1938, št. 16.

¹³⁹ *Zbor* (Ljubljana), 16. 7. 1936, št. 9.

¹⁴⁰ *Zbor*, 24. 9. 1936, št. 14.

Sestanek je vodil domačin Franc Turnšek. Navzoč je bil tudi podpredsednik *Zbora* dr. Juraj Korenić iz Zagreba, govorili pa so Ture Šturm, dr. Ivan Mazek iz Litije in Vinko Vabič iz Žalca.¹⁴¹ Sledilo je še nekaj sestankov v Celju, npr. 14. novembra 1936, ko so govorili Franc Turnšek, Boris Bavdek in Čuček.

Že v času prepovedi Ljotičevega *Zbora* je 11. julija 1937 potekal ustanovni občni zbor *Zbora* za Celje, medtem ko je bil načrtovani javni shod prepovedan. O programu in ciljih gibanja sta govorila starešina ljubljanskega organizacijskega področja Ture Šturm in nekdanji Odbranaš Janko Jež, tedaj član starešinstva *Mladine Zbora* Ljubljana. V celjski krajevni odbor so bili izvoljeni predsednik Vekoslav Fon, major v pokoju in vojni dobrovoljec, Miha Vrenko, Martin Kranjc, Franc Turnšek, Josip Bizjak, Anton Mahen, Nikolaj Antipin, Alojz Plahutar in Boris Bavdek, v nadzorni pa ing. Vojo Knop, Franjo Pešec in Ivan Golob.¹⁴² Dne 4. avgusta je potekal ustanovni občni zbor krajevene organizacije *Zbora* v Žalcu v prostorih hotela Pikl. Udeleženci so, po poročanju *Zbora*, dvorano napolnili "do zadnjega kotočka". Govorila sta Šturm in Jež, Šturm o programu in ciljih gibanja, ki je, kot poroča *Zbor*, žel odobravanje. Predsednik krajevene organizacije *Zbora* Žalec je postal Vinko Vabič.¹⁴³ Sočasno z imenovanjem članov vrhovnega odbora *Jugoslovanskega ljudskega gibanja Zbor* v Beogradu je prišlo tudi do imenovanja širšega banovinskega odbora v Dravski banovini. Med temi jih je bilo kar pet iz celjskega okraja, in sicer Boris Bavdek, ing. Vojo Knop, Izidor Cergolj, vsi trije iz Celja, Vinko Vabič iz Žalca in Ivan Čmak iz Gomilkega.¹⁴⁴

Tudi nekateri privrženci *Jugoslovanskega ljudskega gibanja Zbor* iz celjskega okraja so darovali v tiskovni sklad, posebej naj omenimo maturante celjske gimnazije, ki so na svoji valeti 1938. leta zbrali 120 dinarjev.¹⁴⁵

Polmesečnik *Zbor* (1936–1938) je prenehal izhajati septembra 1938, za njim pa je začel izhajati *Zbor* v Celju (1. junij–15. julija 1939). Med člani konzorcija je bil tiskar Boris Bavdek, odgovorni urednik pa je bil študent Izidor (tudi Dore) Cergol. Junija 1939 je postalo gibanje spet bolj aktivno, saj so potekali sestanki v Št. Juriju ob Taboru, v Št. Juriju pri Celju, Št. Pavlu pri Preboldu, Trnovljah. Dne 2. julija pa so se zboriši iz celjskega okraja peš in s kolesarskim oddelkom udeležili svečane otvoritve Sokolskega doma v Št. Juriju ob Taboru.¹⁴⁶ Pomemben akter mladinskega gibanja

Zbor je bil Celjan študent Izidor Cergol, ki je v Ljotičevo gibanje pritegnil tudi skupino celjskih srednješolcev. Ko so v Beogradu v začetku leta 1940 ustanovili ilegalno organizacijo *Beli orlovi* (*Beli orli*), jo je pomladi tega leta zaslediti tudi na celjskem območju. Med ilegalnimi akterji je bil Izidor Cergol, ki je bil že leta 1937 sodno kaznovan, tedaj pa je sodeloval zlasti pri razpečevanju ilegalnega propagandnega gradiva, npr. letakov in brošur. Člani omenjene organizacije so jih poleg Celja v celjskem okraju širili še v Žalcu in Št. Petru.¹⁴⁷

Po kongresu JNS sredi leta 1936 v Beogradu in banovinski skupščini 10. avgusta v Ljubljani so krajevene organizacije JNS v celjskem okraju znova zaživele. Ustanavljali so tudi strankine mladinske organizacije. V Ljubljani so 12. novembra 1936 ustanovili akcijski odbor Mladine JNS s predsednikom ing. Jožetom Rusom. Naloga Mladine JNS je bila vzgojiti državotvornega mladeniča, ki bi sodeloval pri utiranju novodobnega nacionalnega solidarizma. V celjskem okraju je bil 3. avgusta 1936 ustanovni občni zbor Mladine JNS za mesto Celje¹⁴⁸ in 5. septembra istega leta še za okraj Celje. Na ustanovnem občnem zboru okrajne Mladine JNS so že poročali predsedniki in tajniki iz mestne občine Celje, iz Vojnika, Žalca, Štor, Škofje vasi, Vranskega, Arje vasi (občina Petrovče), Griž, Sv. Petra v Savinjski dolini in zastopnika iz Št. Jurija pri Celju in Frankolovega.¹⁴⁹ Tudi na celjskem območju se je v okviru turneje po Sloveniji v začetku junija 1937 mudil predsednik glavnega odbora JNS general Peter Živković. Na poti v Maribor se je ustavil v Žalcu, ob navdušenem sprejemu množice si je ogledal tamkajšnjo Hmeljarno.¹⁵⁰ Dne 9. junija pa se je udeležil okrajne konference JNS v Celjskem domu, ki so ji prisostvovali zastopniki vseh občin okraja. Toda slavnostno vzdušje je skalilo več kot sto razgretih demonstrantov, ki so prihiteli iz celjske okolice in celo iz Maribora, ter s kamenjem obmetavali odhajajoča vozila visokih gostov.¹⁵¹

V Ljubljani sta 11. in 12. septembra 1937 potekali konferenca in banovinska skupščina Mladine JNS, obeh pa so se udeležili tudi mladinski funkcionarji iz celjskega okraja. Franc Veble je bil na javnih volitvah izvoljen za enega izmed podpredsednikov banovinskega odbora Mladine JNS.¹⁵² Na drugi redni banovinski skupščini Mladine JNS 21. maja 1939 v Ljubljani je bil med drugimi v nadzorni odbor izvoljen Karel Strahovnik iz

¹⁴¹ *Zbor*, 22. 10. 1936, št. 16.

¹⁴² *Zbor*, 15. 7. 1937, št. 14.

¹⁴³ *Zbor*, 12. 8. 1937, št. 16.

¹⁴⁴ *Zbor*, 28. 4. 1938, št. 6.

¹⁴⁵ *Zbor*, 29. 7. 1938, št. 9–10.

¹⁴⁶ *Zbor*, (Celje), 13. 7. 1939, št. 4.

¹⁴⁷ ZAC, fond okrožno sodišče, fasc. 206, 214 spis KZP VII, 634/40, spis KZP V, 378/40; Vidovič-Miklavčič, Mladina med nacionalizmom in katolicizmom, str. 238–239.

¹⁴⁸ *Jutro*, 7. 8. 1937, št. 182.

¹⁴⁹ *Jutro*, 8. 9. 1937, št. 209.

¹⁵⁰ *Jutro*, 9. 6. 1937, št. 131.

¹⁵¹ *Jutro*, 10. 6. 1937, št. 132.

¹⁵² *Jutro* (ponedeljsko), 9, 13. 9. 1937, št. 37.

Odličniki celjske družbe (Ilustrirani Slovenec, 15. 1. 1928, št. 3)

Žalca.¹⁵³ Na okrajnem ali krajevnem nivoju sta običajno skupaj zborovali seniorska in mladinska JNS in obravnavali aktualna politična, socialna in gospodarska vprašanja, še zlasti v času uvajanja vojnega gospodarstva.

V času vladavine JRZ so sokolska društva na celjskem območju še nadalje živahno delovala. O svojem delu so poročali na izrednem občnem zboru sokolskega društva Celje-matica v začetku oktobra 1937, ki ga je vodil društveni staršina dr. Milko Hrašovec. Navzoči so bili poleg župnega starešine Jožeta Smertnika, ki je zastopal celjsko župo, še drugi ugledni člani društva. Z zadovoljstvom so sprejeli zastopnika julija istega leta ustanovljenega mladega sokolskega društva Celje I, ki je pokazalo živahno dejavnost. Tudi sokolska celjska matica je, kot je poročal načelnik društva, v preteklem poslovnem letu "delovala krepko in vsestransko".¹⁵⁴ V tajniškem poročilu Aleksandra Vebela je navedeno, da je imelo društvo Celje-matica 317 članov in 150 članic, 62 naraščaja in 196 dece, vpisovanje slednjih dveh skupin pa še ni bilo zaključeno. Ker je leta 1940 celjska matica obhajala 50-letnico delovanja, so društveniki načrtovali priprave za jubilejno proslavo. S pripravo proslave je bilo povezano vprašanje gradnje novega letnega telovadišča, sprejeli pa so tudi pobudo za gradnjo velikega športnega stadiona ob vznožju hriba Sv. Jožefa. V poročilih odsekov je bil posebej pohvaljen odličen vaditeljski zbor. Ob koncu so soglasno izvolili upravo. Starešina je znova postal dr. Milko Hrašovec, prvi podstarešina dr. Alojzij Nendl, drugi podstarešina Miloš Prelog, načelnik

Stanko Burja, tajnik Aleksander Veble, načelnica Mimi Lojkova, izvolili so tudi društvena zdravnika dr. Jožeta Flajsa in dr. Marjana Breganta, predsednika gospodarskega, lutkovnega in drugih odsekov.¹⁵⁵

Še nadalje so živahno delovala tudi *Društva kmetiskih fantov in deklet*. Ponekod so imela težave s krajevnimi veljaki JRZ, zlasti ko so ob nedeljah in cerkvenih praznikih prirejali tekmovanja koscev in žanjic. Organizacijska rast je stagnirala in ponekod so razpuščali krajevne organizacije.¹⁵⁶ Nasploh so "manifestacije kmetско-delavske mladine" po priključitvi Avstrije k tretjemu rajhu marca 1938 povezovali z narodnoobrambnim gibanjem.¹⁵⁷ V celjskem okraju so bila nekatera društva naklonjena JNS, nekatera pa ljudskofrontnemu gibanju.

Liberalno usmerjena sindikalna organizacija *Narodno strokovna zveza* je imela večjo podružnico v Celju, ustanovljeno kmalu po prvi svetovni vojni. Močni sta bili tudi podružnici v tkalnici Sv. Pavel pri Preboldu in pri rudarjih v Zabukovici. Leta 1930 se jim je pridružila še unija stavbinskih delavcev, s čimer se je število članstva *Narodno strokovne zveze* v Celju pomnožilo.¹⁵⁸ V drugi polovici tridesetih let so delovale še podružnice *Narodno strokovne zveze* v Preboldu,¹⁵⁹ ki je v

¹⁵³ *Jutro*, 12. 10. 1937, št. 238.

¹⁵⁶ ARS, fond Društveni kataster zbirka pravil, in fond Kraljevske banske uprave Dravske banovine, upravni oddelek; ARS, dislocirana enota INZ, Gradivo Zveze društev kmetiskih fantov in deklet, fasc. 1.

¹⁵⁷ *Gruda*, 1938, št. 10, str. 230, mesečnik.

¹⁵⁸ Spominski spis Narodno strokovne zveze 1908–1933, str. 36–37.

¹⁵⁹ *Nova pravda*, 29. 4. 1937, št. 9; prav tam, 13. 8. 1937, št. 16.

¹⁵³ *Jutro*, 23. 5. 1939, št. 118.

¹⁵⁴ *Jutro*, 12. 10. 1937, št. 238, Sokolsko delovanje v Celju.

glasilu večkrat poročala o svojem delu, v Pečovniku pri Celju,¹⁶⁰ novo podružnico v Žalcu pa so ustanovili šele 23. februarja 1941.¹⁶¹ Kjer so bili podružnični odbori s predsednikom aktivni, so bili poleg uspehov v strokovnem gibanju zaznavni tudi uspehi v kulturno-prosvetnem udejstvovanju, ponavadi v sodelovanju s sokolskimi organizacijami. Sicer pa se je poleg katoliškega tudi liberalno-unitarni tabor pripravljaj na velike manifestacije septembra 1941, ko naj bi proslavili polnoletnost kralja Petra.

Toda že usodna pomlad 1941 je tudi prebivalce na celjskem območju pahnila v vojni vrtimec. Iz kratkega orisa organiziranosti in dejavnosti navedenih organizacij in društev je razvidno, da sta bila oba politična tabora v okraju dokaj uravnotežena. Obenem pa je raznovrstna organiziranost in dejavnost v obeh taborih vsebovala tudi silnice, ki so krojile in sooblikovale kvaliteto vsakdanjega življenja meščana in podeželana.

VIRI IN LITERATURA

ARS – Arhiv Republike Slovenije

- fond Kraljevska banska uprava Dravske banovine 16–2
- fond Društvena pravila in Društveni kataster
- gradivo Zveze kmetiskih fantov in deklet

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

- fond Okrožno sodišče

ČASOPISI

Brazda, 1934–1937

Delavska pravica, 1929–1941

Domoljub, 1929–1941

Domovina, 1929–1941

Edinost, 1934–1936

Gruda, 1924–1941

Jutro, 1929–1941

Kmeti list, 1929–1941

Naš dom, 1933–1941

Nova doba, 1929–1941

Nova pravda, 1937–1941

Orač, 1937/38–1939

Slovenec, 1929–1941

Slovenski delavec, 1937–1940

Slovenski gospodar, 1929–1941

Prelom, 1934–1935

Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru, 1929–1941

Zajednica (Beograd), 1936

Zbor (Ljubljana), 1936–1938

Zbor (Celje), 1939

LITERATURA

Društveni koledar 1937. Ljubljana : Prosvetna zveza, 1937.

Društveni koledar 1941. Ljubljana : Zveza fantovskih odsekov, 1941.

Gospodarska struktura Slovenije v luči poklicne statistike in delavskega zavarovanja. Zbirka študij št. 3. Ljubljana 1939.

Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana 1937.

Perovšek, Jurij: Celje in politične razmere v jugoslovanski državi v letih 1918–1941. *Iz zgodovine Celja 1918–1941*. Celje : Muzej novejšje zgodovine (Odsevi preteklosti ; 3), 2001, str. 6–42.

Prunk, Janko: *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1977.

Splošni pregled Dravske banovine. Priredil državni statistični urad v Zagrebu. Ljubljana 1939.

Spominski spis Narodno strokovne zveze 1908–1933. Ljubljana : Narodno strokovna zveza, 1933.

Stojkov, Todor: *Vlada Milana Stojadinovića (1935–1937)*. Beograd 1985.

Vidovič-Miklavčič, Anka: *Društvo Slovenska straža 1910–1941* (še neobjavljeno; tipkopis pri avtorici).

Vidovič-Miklavčič, Anka: Jugoslovanska narodna stranka v Dravski banovini. *Zgodovina v šoli*, 8, 1999, št. 1, str. 24–31.

Vidovič-Miklavčič, Anka: Klub železničarjev JRZ v Dravski banovini. *Zgodovinski časopis*, 51, 1997, št.1, str. 63–71.

Vidovič-Miklavčič, Anka: Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem 1935–1941. *Borec*, XLII, 1990, št. 1, str. 71–143.

Vidovič-Miklavčič, Anka: Mladina Jugoslovanske radikalne zajednice (MJRZ) v Dravski banovini. *Prispevki za novejšjo zgodovino*, 32, 1992, št. 1/2, str. 15–33.

Vidovič-Miklavčič, Anka: *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom. Pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij, društev in gibanj v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v letih 1929–1941 v jugoslovanskem delu Slovenije*. Ljubljana : Študentska organizacija Univerze (Knjižna zbirka Krt ; 89), 1994.

Vidovič-Miklavčič, Anka: *Organizacijski razvoj slovenskega dela JRZ od poletja 1935 do prvega kongresa JRZ* (še neobjavljeno; tipkopis pri avtorici).

¹⁶⁰ *Nova pravda*, 18. 11. 1937, št. 22.

¹⁶¹ *Nova pravda*, 5. 27. 2. 1941, št. 9.

Vidovič-Miklavčič, Anka: Oživljanje Krekovega "kmečko-socialnega programa" v okviru kmečko-stanovskega gibanja Zveze absolventov kmetijskih šol (ZAKŠ). 2000. *Časnik za mišljenje, umetnost, kulturna in religiozna vprašanja*, 1990, št. 52/53, str. 165–179.

Vidovič-Miklavčič, Anka: Vloga in organizacijski razvoj Zveze absolventov kmetijskih šol (ZAKŠ) in Zveze absolventk kmetijsko-gospodinskih šol (ZAKGŠ). *Kronika*, XXXIII, 1989, št. 3, str. 283–247.

Vidovič-Miklavčič, Anka: Zveza slovenskih kmetov v letih 1932–1935, *Zgodovinski časopis*, 43, 1989, št. 4, str. 555–586

Z U S A M M E N F A S S U N G

Vereine und Organisationen im Bürgerlager des Kreises Celje 1929–1941

Der Beitrag behandelt den Kreis Celje im Zeitabschnitt 1929–1941. Im Jahr 1931 zählte er 67.379, die Stadtgemeinde Celje 17.154 Einwohner. Die bäuerliche Bevölkerung des Kreises machte gut 60% aus. Nach der Kommassation der Gemeinden 1933 im Rahmen der Drau-Banschaft zählte der Kreis 22, im Jahr 1939 23 Gemeinden. Die Pro-

klamation der Königsdiktatur im Jahr 1929 und die Folgen der großen Wirtschaftskrise prägten wesentlich neue Konzepte der bürgerlichen Gesellschaftswissenschaft, die in der Folge auch die Organisationsformen im Bereich der Parteipolitik, des Bauernstandes, der Bildung und Kultur, der Gewerkschaften, der Körperkultur, insbesondere aber der Jugend definierten. Umrissen werden Vereine und Organisationen des liberal-unitaristischen Lagers, die der nationalen Solidarität den Weg ebneten, sowie jene, die im katholischen Lager den sozialen Katholizismus förderten – Ušeničniks *Christlich-soziale Aktion* (Krščanska socialna akcija), die sich an die *Katholische Aktion* (Katoliška akcija) anlehnte. Dabei wird festgestellt, dass sich die bedeutenden Organisationen und Vereine des Kreises in den beiden Lagern die Waage hielten. Zur Zeit der Diktatur (1929–1935) und Herrschaft der *Jugoslawischen Radikalen Bauerndemokratie* (Jugoslavenska radikalna kmečka demokracija, JRKD) und der *Jugoslawischen Nationalen Partei* (Jugoslavenska nacionalna stranka, JNS) überwogen jene nationaler Provenienz, während zur Zeit der Regierung der *Jugoslawischen Radikalen Union* (Jugoslavenska radikalna zajednica, JRZ) die katholischen Organisationen einen Aufschwung nahmen. Im vorliegenden Abriss der Organisations- und Tätigkeitsformen zahlreicher Vereine und Organisationen des Kreises Celje kommen darüber hinaus auch jene Tendenzen zum Ausdruck, die die Qualität des alltäglichen Lebens sowohl des Bürgers als auch des Landmanns mitbestimmten.